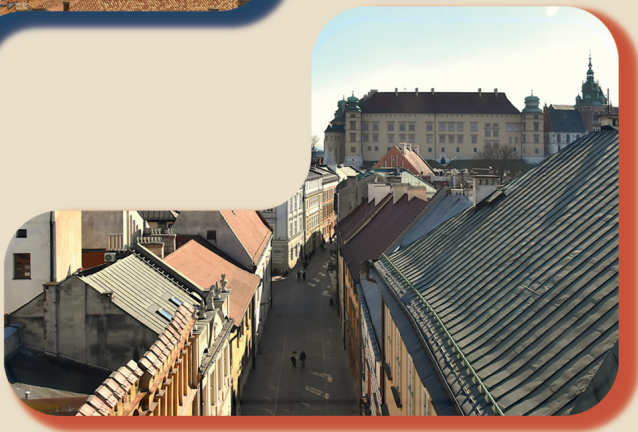
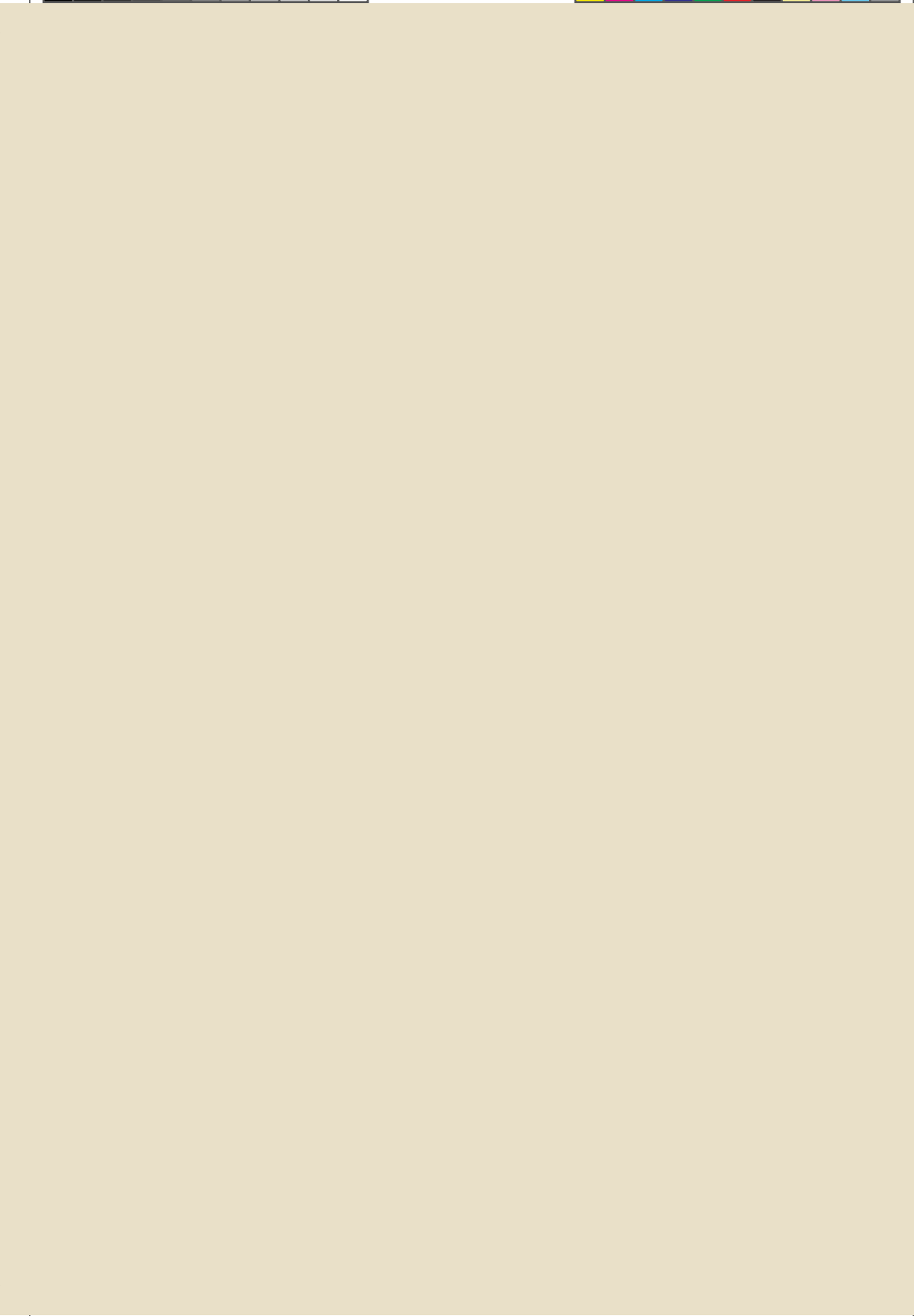

KULTURA CHORWACKA W KRAKOWIE

HRVATSKA KULTURA U KRAKOVU

1/06 - 30/06 2026
BIBLIOTEKA JAGIELLOŃSKA

Kultura chorwacka w Krakowie
1–30 czerwca 2026
Biblioteka Jagiellońska

Hrvatska kultura u Krakovu
1. – 30. lipnja 2026.
Biblioteka Jagiellońska

Organizatorzy / Organizatori

Instytut Filologii Słowiańskiej UJ, Biblioteka Jagiellońska, Udruga Klioifest

Patroni / Pokrovitelji

Matica hrvatska, Międzynarodowe Centrum Kultury, DiHeLib

Patronat Honorowy / Počasni pokrovitelj

Rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego prof. dr hab. Piotr Jedynak

Autor i kurator wystawy i katalogu / Autor i kustos izložbe i kataloga

Maciej Czerwiński

Redaktor katalogu / Urednik kataloga

Damir Agičić

Realizacja / Realizacija

Projekt graficzny okładki / Grafički projekt naslovnice: Michał Worgacz / Natalia Palich

Oprawa graficzna wystawy / Grafički dizajn izložbe: Michał Worgacz

Przygotowanie wystawy / Priprema izložbe: Anna Bęben, Karolina Chorążka-Paluch,
Adam Piasnik, Iwona Wawrzynek, Michał Worgacz, Sekcja Konserwacji

Oprawa graficzna katalogu / Grafički prijelom kataloga: Tvrtko Molnar, Banian ITC

Komitet wystawy / Odbor izložbe

Damir Agičić (Sveučilište u Zagrebu, Udruga Klioifest)

Maciej Czerwiński (Uniwersytet Jagielloński)

Magdalena Najbar-Agičić (Sveučilište Sjever, Udruga Klioifest)

Božidar Petrač (Matica hrvatska)

Agata Wąsowska-Pawlik (Międzynarodowe Centrum Kultury)

Władysław Witalisz (Uniwersytet Jagielloński)

ISBN 978-953-49714-2-0 (Udruga Klioifest)

ISBN 978-83-903732-3-2 (Instytut Filologii Słowiańskiej UJ)

Pripremu izložbe i tisak kataloga finansijski je pomoglo
Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske.

Tiskano u svibnju 2026.

Kultura chorwacka w Krakowie

Pomysł wystawy narodził się podczas przeglądania dwóch egzemplarzy arcydzieła chorwackiego baroku, eposu *Osman* Ivana Gundulicia, które przechowuje Biblioteka Jagiellońska. Obecność tych wartościowych rękopisów w krakowskiej bibliotece nie wyczerpuje ich związków z Polską. *Osman* bowiem opowiada między innymi o Bitwie pod Chocimiem w 1621 r. i o zwycięstwie, jakie odniosły wojska Rzeczypospolitej nad armią osmańską. Gundulić pokładał w Polsce wielkie nadzieje na ostateczne pokonanie Wysokiej Porty w XVII wieku, a przy tym jako człowiek pochodzący się z najwyższych warstw Republiki Dubrownickiej, widział w ustroju politycznym Polski szlacheckiej odpowiednik tego, co w Dubrowniku uważano za idealny porządek społeczny.

Żeby jednak zrozumieć wielowiekowe relacje polsko-chorwackie, należy dzieło Gundulicia pokazać w szerszym kontekście historycznym, jaki urzeczywistniał się tutaj, w Krakowie. Gdy Kraków był stolicą ważnego kraju europejskiego, powstał w nim w 1364 roku uniwersytet. Od tego czasu wielu dalmatyńskich synów przyjeżdżało do niego na studia, gdzie uformował się krąg humanistyczny, funkcjonujący na dworze królewskim i na polskich dworach magnackich. Po zakończeniu studiów część z nich odgrywała pierwszoplanową rolę w ówczesnej polityce, wychodząc daleko poza kontekst polski czy chorwacki. Pochodzący z Szybeniku Antun Vrančić, arcybiskup Ostrzyhomia i kardynał, został prymasem Węgier. Juraj Drašković z kolei, także kardynał, był banem Chorwacji. Vinko Pribojević, będąc pod wpływem polskich historyków, ogłosił na rodzimym Hvarze w 1525 roku mowę pt. *Oratio de origine sucessionibusque Slavorum*, która zapłodniła późniejsze wizje historyczne nie tylko w Chorwacji, ale i na całej południowej Słowiańszczyźnie. W polskich

kręgach politycznych, związanych z dworem królewskim i środowiskami magnackimi walczącymi o wpływy u schyłku epoki jagiellońskiej, działali również tacy mężowie stanu jak Andrija Dudić (w Polsce znany jako Andrzej Dudycz), dyplomata i działacz reformacyjny. Z kolei Andrija Brodarić i Juraj Utješenović Martinuzzi odgrywali istotną rolę w sporze regencyjnym na Węgrzech przeciwko Habsburgom. Popierali wówczas Jana Zapolyę, ożenionego z córką Zygmunta Starego, Izabelą. Biorąc pod uwagę skalę działalności publicznej tych humanistów, można ich uznać za jednych z najważniejszych alumnów krakowskiej wszechnicy w całej jej historii. Wszystko to pokazuje, jak ważną rolę odgrywał dwór Jagiellonów i krakowskie środowisko uniwersyteckie w całej ówczesnej Europie Środkowej.

W XIX pojawiły się nowe okoliczności w relacjach polsko-chorwackich, ponieważ zarówno Kraków, jak i wszystkie chorwackie regiony znalazły się w obrębie ogromnego państwa Habsburgów. Wówczas wielu Polaków i Chorwatów działało na rzecz wzajemnego poznania się obu narodów. Najbardziej przejmujący moment tych związków nastąpił w roku 1881, kiedy krakowska elita intelektualna opublikowała album *Kraków – Zagrzebiowi*, którego sprzedaż miała pomóc w odbudowie zniszczonego trzęsieniem ziemi Zagrzebia. Trzy wydania tego albumu znajdują się Bibliotece Jagiellońskiej, ale dodać do nich należy reprint, który został w 2011 roku ogłoszony został w Zagrzebiu. A stało się to dokładnie wtedy, kiedy Republika Chorwacja podpisała traktat akcesyjny z Unią Europejską w czasie polskiej prezydencji. Historia zatoczyła krąg. Wymiana kulturalna elit w epoce nowożytnej, określonej przez uniwersalizm przestrzeni europejskiej, tak znakomicie udokumentowana przez studia chorwackich luminarzy w Krakowie, odnowiła się w momencie, w którym oba narody spotkały się w nowej formule politycznej Europy. I to po doświadczeniach ideowych wcześniejszych bytów politycznych, w tym również utopii i politycznych totalitaryzmów.

Na wystawie pojawią się również postacie dwudziestowieczne, takie jak wybitny rzeźbiarz chorwacki Ivan Meštrović oraz noblista w dziedzinie literatury, Ivo Andrić, niegdysiejszy student Uniwersytetu Jagiellońskiego. Ten ostatni odegrał znaczącą rolę w ratowaniu polskich profesorów z obozu Sachsenhausen. W roku 2022 podczas rocznicy tej akcji przeciwko polskiej akademickiej inteligencji, Uniwersytet Jagielloński upamiętnił działalność innego Chorwata mieszkającego na stałe w Polsce, Vilima Frančicia, który wraz z Andrićem przyczynił się do pomocy profesorom. Z kolei Ivan Meštrović był w przedwojennej Polsce postacią znaną do tego stopnia, że zamierzano mu powierzyć przebudowę centralnej części Warszawy oraz stworzenie ogromnego pomnika Józefa Piłsudskiego. Niestety plany te brutalnie przerwała

druga wojna światowa. Jednak rzeźbiarz nie został w Polsce zapomniany. Kilka lat temu zorganizowano mu wystawę retrospektywną i wydano dwujęzyczny, polsko-angielski katalog (Międzynarodowe Centrum Kultury, 2017).

Wystawa dokumentuje również obecność literatury chorwackiej i opracowań o Chorwacji, które powstały w Krakowie lub w które zaangażowane było krakowskie środowisko slawistów i historyków. Pojawiają się również artefakty powstałe w Krakowie, ale inspirowane literaturą chorwacką, wyrywając ją z wąskiego kontekstu recepcji literackiej i skierowując na poziom reprezentacji wizualnej (rzeźby kinetyczne Prof. Piotra Bożyka).

Maciej Czerwiński

Biała Chorwacja

Terminów „Biała Chorwacja” i „Biali Chorwaci” użył cesarz bizantyński Konstantyn Porfirogeneta w *Administrando imperi*:

Chorwaci teraz zamieszkują na terenie Dalmacji, pochodzą od Chorwatów nie ochrzczonych, zwanych też „Białymi”, którzy przebywają z tamtej strony Turcji w pobliżu Frangii i znajdują się w sąsiedztwie Słowian, nieochrzczonych Serbów. (Tłum. Henryk Łowmiański)

Z Białej Chorwacji mieli Biali Chorwaci wyruszyć w podróż na południe, by ostatecznie pojawić się nad Adriatykiem, gdzie założą swoje państwo. Biała Chorwacja jest przez część historyków lokalizowana w Małopolsce, a nawet w okolicach Krakowa. Niektórzy przypuszczają, że właśnie tutaj miało dojść do powstania zrębów etnosu chorwackiego. Choć jest pewne, że praojczyzna Chorwatów znajdowała się „gdzieś na północy”, to nie ma pewności, czy właśnie w dorzeczu górnej Wisły. Alternatywna koncepcja mówi o ziemiach czeskich, a sprzyjają jej niektórzy nestorzy polskiej mediewistyki.

Jednak lokalizowanie praojczyzny Chorwatów właśnie w okolicach Krakowa weszło głęboko do wyobraźni zbiorowej, dając podbudowę pod najważniejszą chorwacką legendę etnogenetyczną. Przyczynili się do tego historycy i fanteści. Joachim Lelewel spopularyzował krążące w różnych wariantach mity i legendy. Pisał na przykład:

Więc Krak był (Kniaziem czyli Zupanem, Panem) Woiewodą Bielo-chrobotów, Chrobotów, Kroatów, Karwatów to jest Krakowiaków: nie Krak Kraków zakładał, ale Kroaty kraiowcy na jego pamiątkę, i nie od Kraka nazwanie Krakowa poszło.

Choć być może jest to zwykła zbieżność fonetyczna, to powszechne wizje przeszłości rządzą się swoimi prawami, niekonieczne weryfikowanymi przez naukę. Dzięki takiej żywej wyobraźni powstał most łączący Polaków z Chorwatami, który ugruntował przekonanie o wspólnym losie obu narodów. Nie opiera się on tylko na wspólnym korzeniu słowiańskim, ale również ma zazębiającą się geografę wyobrażoną.

Kondotierzy pióra i polityki – Chorwaci w Krakowie epoki jagiellońskiej

W schyłkowej epoce państwa jagiellońskiego w środowiskach politycznych i kulturalnych zbliżonych do dworu królewskiego w Krakowie aktywnie działali chorwaccy humaniści, mężowie stanu, dyplomaci i pisarze. Przybywali tutaj dwoma szlakami – węgierskim (Królestwo Węgier było właściwie unią węgiersko-chorwacką) i włoskim (miasta Dalmacji były pod panowaniem Republiki Wenecji). Rzeczpospolita przyciągała ich swoim międzynarodowym znaczeniem, możliwościami materialnymi oraz poziomem życia intelektualnego. Ich rola nie była drugorzędna, i to nie tylko w kontekście polskim, ale również ogólnoeuropejskim, biorąc pod uwagę zarówno sukcesję na tronie węgierskim po roku 1526, jak i przełomy myślowe charakteryzujące epokę. Chorwaccy intelektualiści publikowali w Krakowie swoje utwory literackie i traktaty historyczno-polityczne. Byli wśród nich również profesorowie i studenci krakowskiej wszechnicy. Joanna Rapacka zaliczyła ich do grona „wędrownych humanistów” oraz „kondotierów pióra i polityki”.

Andrzej Dudycz, chorw. Andrija Dudić Orehovički, węg. András Dudith de Horahovicza (1533-1589) – dyplomata, humanista, biskup rzymsko-katolicki, następnie działacz reformacyjny. Urodzony w Budzie w rodzinie o pochodzeniu chorwacko-włoskim. Do Krakowa przyjechał jako legat cesarza Maksymiliana II Habsburga, gdzie dołączył do wspólnoty braci polskich.

Antun Vrančić, wł. Antonio Verenzio, łac. Antonius Vrancius (ur. 1504, zm. 1573) – humanista, dyplomata i kardynał, arcybiskup ostrzyhomski, prymas Królestwa Węgier. Urodził się w Szybeniku, skąd pochodziła jego wpływowa rodzina, silnie zaangażowana w politykę i kulturę. W Krakowie publikował poezję w języku łacińskim, np. *Elegiae* (1537) i *Otia* (1542). Popierał Jana Zapolyę w jego walce o tron węgierski z Habsburgami, a następnie jego żonę i córkę Zygmunta Starego – Izabelę Jagiellonkę.

Juraj Utješević, łac. Georgius Martinusius, pl. Jerzy Martinuzzi, znany jako Brat Jerzy, węg. Fráter György (ur. 1482, zm. 1551) – mąż stanu, dyplomata, arcybiskup Ostrzyhomia, kardynał, prawdopodobnie również przeor na Jasnej Górze. Aktywny uczestnik walk o sukcesję na tronie węgierskim. Został zgładzony na polecenie Ferdynanda Habsburga.

Juraj II Drašković, węg. Draskovics II. György (ur. 1525, zm. 1587) – chorwacki duchowny katolicki i polityk, ban Chorwacji (1567–1578), kardynał wywodzący się z wpływowej rodziny magnackiej. Kształcił się m.in. w Krakowie, a następnie w Wiedniu jako *Croata, baccalarius cracoviensis*. Był sekretarzem cesarza Ferdynanda I Habsburga. Brał czynny udział w Soborze Trydenckim oraz w organizacji obrony przed najazdem osmańskim.

Vinko Pribojević, łac. Vincentius Priboevius (ur.?, zm. po 1532) – dominikanin, humanista, historyk. Kilka lat studiował na wszechnicy krakowskiej, nawiązując ówczesnymi wizjami politycznymi, w tym dotyczącymi etnogenezy Słowian. Po powrocie do ojczyzny, na wyspę Hvar, ogłosił tam w 1525 roku mowę pt. *De origine successibusque Slavorum*. Uznał w niej, że Ilirowie to Słowianie, i że byli w prostej linii potomkami Tirasa – siódmego syna Jafeta i wnuka Noego. W mowie tej dają o sobie znać echa „jagiellońskiej atmosfery naukowej i politycznej” (Joanna Rapacka), a nawet fragmenty całkowicie zbieżne z tezami Jana Łaskiego (Józef Garbacik).

Frane Vranjanin / Francesco Laurana: Hipolita Aragońska

Gipsowy odlew marmurowego popiersia Hipolity Aragońskiej (XIX w.), autorstwa Frane Vranjanina (wł. Francesco Laurany, Francesco de la Vrana), ofiarowany Uniwersytetowi Jagiellońskiemu przez Karola hr. Lanckorońskiego w roku 1906.

Frane Vranjanin / Francesco Laurana (ur. ok. 1430, zm. 1502) – znakomity rzeźbiarz renesansowy, uznawany równocześnie za Chorwata i Włocha. Urodził się w miejscowości Vrana (stąd jego nazwisko – da la Vrana), która była istotnym miejscem dla chorwackiej państwowości kształtującej się od IX do XII wieku. W XI wieku chorwacki król Dmitar Zvonimir ufundował tam klasztor benedyktyński. Według różnych opinii, przez pewien czas we Vranie były przechowywane chorwackie insygnia królewskie. Vranjanin działał przede wszystkim w Italii i we Francji, gdzie wykonał wiele portretów kobiecych.

Osman Ivana Gundulicia

Osman to arcydzieło chorwackiego baroku, poemat epicki, którego autorem jest Ivan Gundulić, pisarz wywodzący się z jednego z najbardziej zasłużonych rodów arystokratycznych Dubrownika. Poemat jest poświęcony triumfowi oręża chrześcijańskiego pod przywództwem polskiego króla Władysława IV w bitwie pod Chocimiem (1621) oraz śmierci sułtana Osmana z rąk janczarów (1622). Utwór podejmuje szereg problemów natury uniwersalnej, takich jak rozważania o naturze władzy i najlepszej formie rządów, zagadnienia etyczne i tożsamościowe. Poemat jest pisany w duchu kontrreformacyjnym, a pobrzmiewają w nim nadzieje na wyzwolenie Słowian południowych spod panowania tureckiego, do czego zdaniem Gundulicia mieliby się przyczynić Polacy. Utwór powstał w XVII wieku, ale wydrukowano go dopiero dwa stulecia później. Wcześniej krążył w odpisach, w tym również w przekładach (m.in. na język polski). Z *Osmana* przebija lęk przed upadkiem ustroju republiki arystokratycznej. Dlatego właśnie Polska jest w nim ziemią obiecaną. Panuje w niej bowiem wolność szlachecka, którą można porównać do dubrownickiej.

Ze względu na swoją tematykę i apoteozę wojsk polskich *Osman* cieszył się w polskich środowiskach politycznych i kulturalnych ogromną popularnością. Jeszcze na początku XX wieku sądzono, że w Polsce znajduje się osiem rękopisów poematu. Taką informację podał badający ten problem i przez jakiś czas mieszkający w Dubrowniku Henryk Glück. Wymienił między innymi manuskrypt, którego posiadaczem miał być sam król Władysław, a nadto rękopis Stanisława Augusta, Aleksandra Sapiehy, Tadeusza Łubieńskiego czy Andrzeja Kucharskiego. Późniejsze badania Joanny Rapackiej dowiodły, że tylko niektóre z nich istniały naprawdę.

W zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej znajdują się dwa rękopisy *Osmana*.

Pierwszy to odpis przekładu na język włoski dedykowany polskiemu królowi Stanisławowi Augustowi, dokonany przez patrycjusza z Kotoru Vjenceslava Smeccię (Smećę). Nie wiadomo, gdzie znajduje się oryginał, a odpis prawdopodobnie nie został sporządzony jego ręką. Tak czy inaczej przeznaczono go dla Karola Radziwiłła (zw. „Panie kochanku”), który po upadku Konfederacji Barskiej przebywał w Dubrowniku w 1774 roku. Nie jest wykluczone, że takich kopii przekładu na podstawie Smeccchi było więcej, i że powstawały w Polsce (w Bibliotece Narodowej w Warszawie znajduje się jeszcze jeden ze zbiorów Ordynacji Zamojskiej).

Drugi, niekompletny rękopis pochodzi prawdopodobnie z początku XIX wieku. Zakupiony został przez Królewską Bibliotekę w Berlinie (część księgozbioru tzw. „Berlinki”).

O rękopisach *Osmana* pisali: Henryk Glück, Waclaw Parkott, Waclaw Twardzik oraz Joanna Rapacka. W XIX wieku jego fragmenty tłumaczyli na język polski między innymi Leon Potocki, Michał Budzyński, Adam Rządowski, Bronisław Grabowski. W XX wieku w Polsce wyszły dwa pełne tłumaczenia *Osmana* – w przekładzie Czesława Jastrzębiec-Kozłowskiego i Jerzego Pogonowskiego.

1. *L'Osmano / Poema del Conte Gondola Patrizo Raguseo, composto L'anno 1621, e dedicato a Wladislavo quarto / Tradotto in Italiano dal Conte Venceslavo Smeccchia / Patrizio di Cataro L'anno 1786 / e rassegnato a Sua Altezza / il Sig. Principe Carlo de' Radzivil Palatino di Vilna e Cav. Di piu Ordini* (sygn. 6301.IV).

2. *Osman / Stoslosenje Delijnsko / Gosp. Ivana Gundulichja / Vlastelina Dubrovackoga / 1621* (sygn. Ms. slav, Quart. 24).

Osman i polskie przekłady

Vladislave, poljačkoga
slavna kralja slavni sinu,
čim tva puni slava mnoga
svega svijeta veličinu,

na spijevanja ova obrati
veličanstvo vedra čela,
u kojih ti ištem prikazati
nedobitna tvoja djela.

Kraljeviću plemeniti
jur u smrti cara Osmana
svemogućom tvôm dobiti
zamnjela je svaka strana.

Tim s mê trublje da svit sliša
slavu tvoju svakčas veću,
ti sveđ djeluj djela viša,
a ja pjet ih pristat neću.

Jadna u srcu uspomena
caru Osmanu biješe ostala
da mu je vojska nebrojena
od poljačke ruke pala,

i da zemljom svom velikom
od tega se digla slava,
glaseć carskijem dobitnikom
kraljevića Vladislava.

Władysławie, świetne dziecię
króla Polski prześwietnego!
Dokąd wieści w całym świecie
o twej chlubie wielkiej biega,

racz dostojną a przychylną
skroń na pieśni zwrócić skromne,
w których oto jest mi pilno
wielbić czyny twe ogromne.

Wszystkie kraje rozbrzmiewały,
królewiczu znamienity,
gromkiem echem twojej chwały,
kiedy Osman padł zabity.

Gdy ma surma czcić cię jęła
coraz huczniej – przy tym wtórze
ty – wciąż większe stwarzaj dzieła,
ja – śpiewaniem się nie znużę.

Osman w sercu odniósł ranę,
piekącego pełną bólu,
że mu hufce nieprzebrane
z polskiej ręki padły w polu

i że po tej Turków kłęsce
zgodnie cały świat uznawa
za sułtańskich wojsk zwycięzcę
królewicza Władysława.

Tłum. Czesław Jastrzębiec-Kozłowski
(1934)

Władysławie, ty polskiego
wodza-króla synu sławny!
wždy to więcej miana Twego
z dniem urasta rozgłos dawny.

Zwróć blask czoła majestatu
na te pienia moje skromne,
ja przekażę ci zaś za to
w nich twe dzieła wiekopomne.

Wszędzie wszechświat to powtarza
i roznoszą wiatru żagle,
iż królewic moc zbił carza,
gdy mu oręż skruszył nagle

Otoć surma moja jęła
piał two męstwo niesłychane –
ty powiększaj znów swe dzieła,
jać ich sławić nie przestanę.

Pamięć bólu okrutnego
Turczynowi sporzy męki,
iż bez liku wojska jego
tak poległo z polskiej ręki.

Przez dalekie odtąd ziemie
boju tego poszła sława,
głosząc kłęski jego brzemię
a zwycięstwo Władysława.

Tłum. Jerzy Pogonowski
(1971)

Kraków Zagrzebiowi

Kraków Zagrzebiowi – album autograficzny wydany został przez Koło Artystyczno-Literackie w Krakowie w 1881 roku (w ciągu roku ukazały się trzy wydania). Miał charakter charytatywny. Pomysłodawcami byli Bronisław Grabowski i Juliusz Mien. Planowali zebrać środki na odbudowę chorwackiej stolicy – Zagrzebia, dotkniętej trzęsieniem ziemi, które nawiedziło ją rok wcześniej. W przedsięwzięciu wzięli udział wybitni działacze kulturalni i polityczni, pisarze i artyści galicyjscy, tacy jak na przykład Jan Matejko, Jacek Malczewski, Józef Ignacy Kraszewski, Juliusz i Wojciech Kossakowie, Adam Asnyk, Amelia Wysocka, Zofia Kossak, Mieczysław Gwałbert Pawlikowski, Karol Lanckoroński, Józef Szujski, Władysław Anczyc, Deotyma, Andrzej Fredro, Michał Bałucki. W albumie ukazał się również publikowany po raz pierwszy fragment wiersza Adama Mickiewicza pt. „Do księcia Golicyna”, sygnowany jako „W albumie cudzoziemca” (na temat jego autorstwa trwają spory).

130 lat po wydaniu oryginału, w 2011 roku w Zagrzebiu, został opublikowany dwujęzyczny reprint albumu pt. *Kraków Zagrzebiowi* wraz tekstami towarzyszącymi oraz komentarzem (red. Maciej Czerwiński, Magdalena Najbar-Agičić). Promocja albumu miała miejsce w 9 grudnia 2011 roku – w dniu podpisania przez Chorwację umowy akcesyjnej z Unią Europejską, której wówczas przewodziła Rzeczpospolita Polska.

Ivan Meštrović

Ivan Meštrović (1883-1962) – chorwacki rzeźbiarz, architekt, działacz kulturalny i polityczny. Był jednym z najważniejszych artystów w historii Chorwacji, a przy tym zdobył wielkie międzynarodowe uznanie, jakim nie cieszył się żaden inny południowosłowiański artysta na przestrzeni całych dziejów. W okresie międzywojennym uważany był za wiodącego rzeźbiarza na świecie. Był autorem wielu realizacji rzeźbiarskich i architektonicznych w Jugosławii, której częścią była jego rodzina Chorwacja, w Rumunii czy w Stanach Zjednoczonych.

Sława Meštrovicia dotarła do Polski. W roku 1936 historyk sztuki Wojsław Molè opublikował w Krakowie monografię pt. *Ivan Meštrović*. Chorwacki artysta był prawdopodobnym zwycięzcą konkursu na projekt wielkiego założenia urbanistycznego w Warszawie, którego celem miało być upamiętnienie Józefa Piłsudskiego (projekt zakładał również stworzenie ogromnego pomnika

marszałka na cokole z łukiem triumfalnym w tle). Rzeźbiarz w maju 1939 roku odwiedził Polskę, gdzie zaprezentował swój pomysł. Wówczas oprócz Warszawy, odwiedził również Kraków. Kilka fotografii dokumentuje jest pobyt pod Wawelem.

W 2017 roku Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie zorganizowało wystawę *Adriatycka epopeja. Ivan Meštrović* i wydało katalog pod tym samym tytułem. W publikacji znajdują się również omówienia sztuki Meštrovicia przez różnych intelektualistów (eseje Józefa Wittlina, Jerzego Stempowskiego, Andrzeja Wróblewskiego oraz monografia Molègo).

Ivo Andrić

Ivo Andrić (ur. 1892, zm. 1975) – pisarz o sławie międzynarodowej, nagrodzony literacką Nagrodą Nobla (1961), doktor honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego (1964). Choć na temat jego przynależności narodowej trwają spory, podczas studiów w Krakowie w 1914 deklarował się jako Chorwat.

W listopadzie 1939 roku gestapo podstępnie aresztowało profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego, Akademii Górniczej, Wyższej Szkoły Handlowej oraz kilka innych osób (184 osoby). Wszyscy zostali wywiezieni do obozów koncentracyjnych na terenach III Rzeszy. W lutym kolejnego roku wypuszczono część z nich, w tym wykładowcę UJ, z pochodzenia Chorwata, Vilima Frančicia.

Po powrocie do Krakowa Frančić został oddelegowany do Berlina na polecenie rektora UJ, prof. Tadeusza Lehra-Spławińskiego, by spotkać się z posłem pełnomocnym Królestwa Jugosławii w Berlinie. Posłem tym był Ivo Andrić. Frančić musiał w jakiś sposób poprosić Andricia o zaproszenie go do Berlina, ale ponieważ nie mógł tego zrobić otwarcie, więc napisał do niego list, kończąc go fragmentem jednej z nowel pisarza (*U Zindanu*, czyli *W więzieniu*). Nowela opowiada o losach franciszkanina z Bośni, który został uwięziony przez Turków. Od niechybnej śmierci może go uratować wyłącznie przekupienie oprawców. Braciszek Marko pisze list do swojego przełożonego: „Właśnie Fazlo [Turek] mnie uwięził. I polewali mnie wodą. (łac. *Mitte statim per hunc Turcam duos aureos, ut adminus istam aquam perniciosissimam intromittere desinant. Orate pro me et benedicite*). Wyślij natychmiast temu Turkowi dwa dukaty, żeby przynajmniej zatrzymał tę potworną wodę. I módl się za mnie, i błogosław. Ratuj mnie z rąk Fazla, bo inaczej już zginąłem”. Andrić musiał zrozumieć, że jest to kamuflaż. Trzeba kogoś ratować z więzienia. Po dziesięciu

dniach Frančić został zaproszony do Berlina na audiencję do Andricia i otrzymał na to zgodę władz okupacyjnych.

Wyjechał do stolicy Rzeszy dwukrotnie, 13 czerwca i 27 lipca. Podczas drugiego pobytu poszedł do siedziby gestapo, by zdobyć informację na temat więzionych profesorów. Gmach ów znajdował się naprzeciwko poselstwa Królestwa Jugosławii. Frančić dowiedział się, że profesorowie wrócą przed zimą. Gdy opuszczał siedzibę gestapo, z ręką na sercu patrzył na budynek poselstwa Jugosławii. Tak później wspominał: „W oknie poselstwa widziałem za franką cień posła Andricia”.

Rzeźby kinetyczne prof. Piotra Bożyka inspirowane literaturą chorwacką

Ty, której dłonie są bardziej niewinne niż moje (2024); na podstawie wiersza Vesny Parun; 45 X 30 X (h= 66 cm)

Piotr Bożyk: „Chorwacja jest mi bliska od wielu lat. Prawie każde wakacje spędzamy tam z naszymi dziećmi i wnukami. Poprosiłem kiedyś profesora Czerwińskiego o polecenie mi jakiegoś chorwackiego poety. W odpowiedzi otrzymałem skan całej antologii. Kiedy poznałem poezję Vesny Parun, jeden Jej wiersz szczególnie mnie poruszył – dotyczył miłości i czasu. Wizja utworu kinetycznego pojawiła się prawie natychmiast...”

Krótką wycieczką (2025); na podstawie powieści Antuna Šoljana; 43 X 32 X (h = 118 cm)

Piotr Bożyk: „*Krótką wycieczką*, opowiadanie Antuna Šoljana, znakomitego chorwackiego pisarza (przekład Macieja Czerwińskiego), to alegoria ludzkiego życia jako szczególnej wyprawy w kierunku *nieznanego*. Starłem się poprzez kontakt widza z kinetykiem, skupieniu się na mechanicznej strukturze procesu, umożliwić odbiorcy zastanowienie się nad własnym życiem. W opowiadaniu i w kinetyku zakodowane są różne pytania dotyczące czasu, losu, wyborów, przypadku, autorytetu, lojalności...”

Piotr Bożyk (ur. 1944) – profesor, dizajner i rzeźbiarz (sztuka kinetyczna).

Ti koja imaš ruke nevinije od mojih

Ti koja imaš ruke nevinije od mojih
i koja si mudra kao bezbrižnost.
Ti koja umiješ s njegova čela čitati
bolje od mene njegovu samoću,
i koja otklanjaš spore sjenke
kolebanja s njegova lica
kao što proljetni vjetar otklanja
sjene oblaka koje plove nad brijegom.

Ako tvoj zagrljaj hrabri srce
i tvoja bedra zaustavljaju bol,
ako je tvoje ime počinak
njegovim mislima, i tvoje grlo
hladovina njegovu ležaju,
i noć tvog glasa voćnjak
još nedodirnut olujama.

Onda ostani pokraj njega
i budi pobožnija od sviju
koje su ga ljubile prije tebe.
Boj se jeka što se približuju
nedužnim posteljama ljubavi.
I blaga budi njegovu snu
pod nevidljivom planinom
na rubu mora koje hući.

Šeći njegovim žalom. Neka te susreću
ožalošćene pliskavice.
Tumaraj njegovom šumom. Prijazni gušteri
neće ti učiniti zla.
I žedne zmije koje ja ukrotih
pred tobom biti će ponizne.

Neka ti pjevaju ptice koje ja ogrijah
u noćima oštrih mrazova.
Neka te miluje dječak kojega zaštitih
od uhoda na pustom drumu.
Neka ti miriše cvijeće koje ja zalivah
svojim suzama.

Ty, której dłonie są bardziej niewinne niż moje

Ty, której dłonie są bardziej niewinne niż moje
i która mądra jesteś jak beztroska
Ty, która potrafisz czytać z jego twarzy
lepiej niż ja jego samotność
i suwasz powolnie cienie
wahania z jego twarzy,
jak wiosenny wiatr
cienie obłoków żeglujących nad brzegiem.

jeżeli uścisk twój sercu dodaje odwagi
i biodra twoje są tamą jego bólu,
jeżeli imię twoje jest wytchnieniem
dla jego myśli i szyja twoja
cieniem jego postania,
i noc twojego głosu sadem
nie tkniętym przez burzę,

Pozostań, proszę, przy nim
i bądź pobożniejsza od wszystkich,
które kochały przed tobą.
lękaj się lęku, który podchodzi
do niewinnego łoża miłości.
I bądź łagodna dla jego snu,
Pod niewidzialną górą
Na brzegu szumiącego morza.

Przechadzaj się jego brzegiem. Niech cię spotykają
smutku pełne delfiny.
Błąkaj się latem. Przyjazne jaszczurki
nic złego ci nie uczynią
I głodne zmije, które poskromiłam,
chylić się będą przed tobą.

Niech ci śpiewają ptaki, które ogrzewałam
w nocie ostrych mrozów,
Niech kocha cię chłopak, którego ocaliłam
Przed szpiegiem na pustej drodze.
Niechaj ci pachną kwiaty, które podlewałam
moimi łzami.

Ja ne dočekah najlepše doba
njegove muškosti. Njegovu plodnost
ne primih u svoja njedra
koja su pustošili pogledi
goniča stoke na sajmovima
i pohlepnih razbojnika.

Ja neću nikad voditi za ruku
njegovu djecu. I priče
koje za njih davno pripremih
možda ću ispričati plačući
malim ubogim medvjedima
ostavljenim u crnoj šumi.

Ti koja imaš ruke nevinije od mojih,
budi blaga njegovu snu
koji je ostao bezazlen.
Ali mi dopusti da vidim
njegovo lice, dok na njega budu
silazile nepoznate godine.
I reci mi katkad nešto o njemu,
da ne moram pitati strance
koji mi se čude, i susjede
koji žale moju strpljivost.

Ti koja imaš ruke nevinije od mojih,
ostani kraj njegovu uzglavlja
i budi blaga njegovu snu.

Ja nie doczekałam najpiękniejszej doby
jego męskości. Nie przyjąłam
jego płodności w swoje łono,
które pustoszyły spojrzenia
poganiaczy bydła na targowiskach
i chciwych rozbojników.

Nigdy nie będę prowadzić za rękę
jego dzieci. A bajki,
które dawno dla nich wymyśliłam,
może opowiem płacząc
biednym małym niedźwiadkom,
samotnym w ciemnym lecie.

Ty, której dłonie są bardziej niewinne niż moje,
bądź łagodna dla jego snu
jeszcze tak naiwnego.
Ale pozwól mi widzieć
jego twarz, gdy się ku niemu
pochylił nieznanne lata.
I powiedz mi czasem coś o nim,
bym nie musiała pytać obcych,
którzy mi się dziwią, i sąsiadów,
którzy litują się mej cierpliwości.

Ty, której dłonie są bardziej niewinne niż moje
pozostań u jego wezgłowia
i bądź łagodna dla jego snu!

Tłum. Bożena Nowak

Artefakty pokazane na wystawie / Artefakti prikazani na izložbi

Rękopisy / Rukopisi

1. L'Osmano / Poema del Conte Gondola Patrizo Raguseo, composto L'anno 1621, e dedicato a Wladislavo quarto / Tradotto in Italiano dal Conte Venceslavo Smecchia / Patrizio di Cataro L'anno 1786 / e rassegnato a Sua Altezza / il Sig. Principe Carlo de' Radzivill Palatino di Vilna e Cav. Di piu Ordini (sygn. 6301.IV).
2. Osman / Stoslossenje Delijnsko / Gosp. Ivana Gundulichja / Vlastelina Dubrovackoga / 1621 (sygn. Ms. slav, Quart. 24).
3. Gratvlatio Reveren[di] Antonii Wrancii Præpositi Transylvani, In Nvptiis Felicibvs Clarissimi Sigismvndi Avgvsti, Regis Poloniae, Nomine Sereniss[imae] Isabellæ Hvnghariæ, Etc. Reginae Habita. VIII. Idvs Maii Anno. M. D. XLIII (sygn. cim. 4298).
4. Kraków – Zagrzebiowi (1881).

Afize o wydarzeniach kulturalnych w Krakowie / Plakati o kulturnim događajima u Krakovu

1. Kraków – Zagrzeb. Przeszłość i przyszłość środkowoeuropejskich metropolii (Jacek Purchla, Antoni Cetnarowicz, Damir Agičić, Maciej Czerwiński)
2. Adriatycka epopeja afisz główny
3. Mestrovic w Europie (Barbara Vujanović, Ana Šverko, Maciej Czerwiński)
4. Chorwaccy humaniści (Zvonimir Milanović i Maciej Czerwiński)
5. Dalmacja nie tylko od kuchni (Robert Makłowicz)
6. Historia Chorwatów (Maciej Czerwiński)
7. Starożytna i średniowieczna sztuka adriatyckiego wybrzeża Chorwacji (Sławomir Skrzyniarz)
8. Spotkanie autorskie wokół książki *Muszkata, Cytryna i kurkuma* (Miljenko Jergović)
9. Adriatyk – morze opowiedane (Joanna Ugniewska, Maciej Czerwiński, Łukasz Galusek)
10. Złoto i srebro Zadaru – Miroslav Krleža (Robert Makłowicz, Maciej Czerwiński, Grzegorz Wysocki)
11. Herito: Chorwacja w Europie

Fotografie / Fotografije

1. Zdjęcia z pobytu Ivana Meštrovicia w Krakowie.
2. Zdjęcie z wręczenia doktoratu honorowego Ivo Andrićowi w Krakowie.

Rzeźby / Kipovi

1. Gipsowy odlew marmurowego popiersia Beatrycze Aragońskiej (XIX w.), autorstwa Frane Vranjanina (wł. Francesco Laurany, Francesco de la Vrana), ofiarowany Uniwersytetowi Jagiellońskiemu przez Karola hr. Lanckorońskiego w roku 1906.
2. *Ty, której dłonie są bardziej niewinne niż moje* (2024); na podstawie wiersza Vesny Parun.
3. *Krótką wycieczka* (2025); na podstawie powieści Antuna Šoljana.

Publikacje / Publikacije

1. Julian Kornhauser, *Od mitu do konkretno. Szkice o modernizmie i awangardzie w poezji chorwackiej*, Kraków: Wydawnictwo Literackie 1978.
2. Wiesław Boryś, *Czakawskie studia leksykalne. Dziedzictwo prasłowiańskie w słownictwie czakawskim*, Instytut Sławiastyki PAN 1999.
3. Antoni Cetnarowicz, *Odrodzenie narodowe w Dalmacji: od „slavenstva” do nowoczesnej chorwackiej i serbskiej idei narodowej*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 2001.
4. Magdalena Dyras, *Re-inkarnacje narodu. Chorwackie narracje tożsamościowe w latach dziewięćdziesiątych XX wieku*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 2009.
5. Maria Dąbrowska-Partyka, *Literatura pogranicza – pogranicza literatury*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 2009.
6. Katarzyna Wołek-San Sebastian, *„Trzecia kultura” a problemy przekładu nowszej literatury chorwackiej*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 2011.
7. *Helena, kobieta, której nie ma i która jest. Krakowska biografia Ivo Andrića*, Kraków: Wydawnictwo Księgarnia Akademicka 2013.
8. Zvonimir Milanović, *Humanizm polski a humanizm chorwacki w dobie wczesnonowoczesnej. Idee, związki, paralele*, Rozprawa doktorska, UJ, 2013.
9. (ur.) Maciej Czerwiński i Damir Agičić, *Poljsko-hrvatske veze kroz stoljeća. Povijest, kultura, književnost*, Zagreb: Srednja Europa.
10. Maciej Czerwiński, *Chorwacja. Dzieje, kultura, idee*, Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury 2020.
11. *Wewnętrzne morze. Antologia poezji chorwackiej XX wieku*, izbor Milivoj Slaviček, ur. Julian Kornhauser, Kraków: Wydawnictwo Literackie 1982.
12. Miljenko Jergović, *Muszkata, cytryna i kurkuma*, prev. Magdalena Petryńska, Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury 2017.
13. Antun Šoljan, *Krótką wycieczka*, prev. Maciej Czerwiński, Warszawa: Wydawnictwo Sedno 2021.
14. Miroslav Krleža, *Złoto i srebro Zadaru. Eseje o sztuce*, ur. Maciej Czerwiński, prev. Maciej Czerwiński, Małgorzata i Jan Wierzbiccy, Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury 2025.

Hrvatska kultura u Krakovu

Ideja za izložbu nastala je tijekom pregledavanja dvaju primjeraka remek-djela hrvatskoga baroka, epa *Osman* Ivana Gundulića, koji se čuvaju u Jagelonskoj knjižnici. Prisutnost tih vrijednih rukopisa u krakovskoj knjižnici ne iscrpljuje njihove veze s Poljskom. *Osman* naime govori, između ostaloga, o bitki kod Hotina 1621. i pobjedi koju su snage Poljsko-Litavske Unije ostvarile nad osmanskom vojskom. Gundulić je polagao velike nade u Poljsku kao silu koja će konačno poraziti Visoku Portu u 17. stoljeću, a pritom je, kao čovjek iz najviših slojeva Dubrovačke Republike, u političkom sustavu plemićke Poljske vidio pandan onome što se u Dubrovniku smatralo idealnim društvenim poretom.

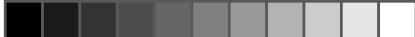
Da bi se, međutim, razumjeli višestoljetni poljsko-hrvatski odnosi, Gundulićevo djelo treba prikazati u širem povijesnom kontekstu koji se ostvarivao upravo ovdje, u Krakovu. Kada je Krakov bio prijestolnica važne europske države, u njemu je 1364. godine osnovano sveučilište. Od tada su mnogi dalmatinski sinovi dolazili na studij na to sveučilište pa se u Krakovu oblikovao humanistički krug koji je djelovao na poljskim velikaškim dvorovima. Nakon završetka studija dio njih igrao je prvorazrednu ulogu u tadašnjoj politici, daleko nadilazeći poljski ili hrvatski kontekst. Antun Vrančić iz Šibenika, nadbiskup Ostrogona i kardinal, postao je primas Ugarske. Juraj Drašković, također kardinal, bio je hrvatski ban. Vinko Pribojević, pod utjecajem poljskih povjesničara, održao je 1525. godine na rodnom Hvaru govor pod naslovom *Oratio de origine successionebusque Slavorum*, koji je nadahnuo kasnije povijesne vizije ne samo u Hrvatskoj nego i u cijelom južnoslavenskom prostoru. U poljskim političkim krugovima povezanim s kraljevskim dvorom i velikaškim sredinama koje su se borile za utjecaj u suton jagelonske

epohe djelovali su i državnici poput Andrije Dudića (u Poljskoj poznatog kao Andrzej Dudycz), diplomata i reformacijskog djelatnika. Andrija Brodarić i Juraj Utješenović Martinuzzi imali su pak važnu ulogu u regentskom sukobu u Ugarskoj protiv Habsburgovaca. Tada su podupirali Ivana Zapolju, oženjenog Izabelom, kćeri Sigismunda Starog. S obzirom na razmjere javnog djelovanja tih humanista, može ih se ubrojiti među najvažnije alumne krakovskog sveučilišta u cijeloj njegovoj povijesti. Sve to pokazuje koliko su važnu ulogu dvor Jagelovića i krakovska sveučilišna sredina imali u tadašnjoj Srednjoj Europi.

U 19. stoljeću pojavile su se nove okolnosti u poljsko-hrvatskim odnosima, budući da su se i Krakov i svi hrvatski krajevi našli unutar goleme Habsburške Monarhije. Tada su mnogi Poljaci i Hrvati djelovali na međusobnom upoznavanju dvaju naroda. Najdirljiviji trenutak tih odnosa dogodio se 1881. godine, kada je krakovska intelektualna elita objavila album *Kraków – Zagrzebiowi*, čija je prodaja trebala pomoći obnovi Zagreba razorenog potresom. Tri izdanja tog albuma nalaze se u Jagelonskoj knjižnici, a njima treba pridodati i pretisak objavljen 2011. godine u Zagrebu. To se dogodilo upravo u trenutku kada je Republika Hrvatska potpisala pristupni ugovor s Europskom unijom u vrijeme poljskog predsjedavanja. Povijest je zatvorila krug. Kulturna razmjena elita u ranome novom vijeku, određena univerzalizmom europskog prostora i tako izvrsno dokumentirana studijima hrvatskih uglednika u Krakovu, obnovila se u trenutku kada su se oba naroda susrela u novoj političkoj formuli Europe. I to nakon ideoloških iskustava ranijih političkih tvorevina, uključujući i utopije te političke totalitarizme.

Na izložbi će se pojaviti i osobe iz dvadesetog stoljeća, poput istaknutog hrvatskog kipara Ivana Meštrovića te nobelovca za književnost Ive Andrića, nekadašnjeg studenta Jagelonskog sveučilišta. Potonji je odigrao značajnu ulogu u spašavanju poljskih profesora iz logora Sachsenhausen. Godine 2022, tijekom obljetnice te akcije protiv poljske akademske inteligencije, Jagelonsko sveučilište obilježilo je djelovanje još jednog Hrvata koji je trajno živio u Poljskoj, Vilima Frančića, koji je zajedno s Andrićem pridonio pomoći profesorima. Ivan Meštrović bio je pak u prijeratnoj Poljskoj toliko poznata osoba da mu se namjeravalo povjeriti preuređenje središnjeg dijela Varšave i izradu golemog spomenika Józefu Piłsudskom. Nažalost, te je planove brutalno prekinuo Drugi svjetski rat. Ipak, kipar nije zaboravljen u Poljskoj. Prije nekoliko godina organizirana mu je retrospektivna izložba i objavljen dvojezični, poljsko-engleski katalog u nakladi Međunarodnog kulturnog centra (2017).

Izložba također dokumentira prisutnost hrvatske književnosti i radova o Hrvatskoj koji su nastali u Krakovu ili u koje je bilo uključeno krakovsko slavističko i povijesno okruženje. Pojavljuju se i artefakti nastali u Krakovu, ali nadahnuti hrvatskom književnošću, čime je ona izdvojena iz uskog konteksta književne recepcije i usmjerena prema razini vizualne reprezentacije – to su kinetičke skulpture prof. Piotra Bożyka.

Maciej Czerwiński

Bijela Hrvatska

Pojmove „Bijela Hrvatska” i „Bijeli Hrvati” upotrijebio je bizantski car Konstantin VII. Porfirogenet u djelu *De Administrando Imperio*:

Hrvati, koji sada nastavaju strane Dalmacije, potječu od nekrštenih Hrvata, koje i Bijelima nazivlju. Oni su onkraj Turske, staju blizu Frangije, a susjedi su Slovenima, nekrštenim Srbima. (prijevod Nikola pl. Tomašić)

Iz Bijele Hrvatske Bijeli Hrvati trebali su krenuti na jug, kako bi se naposljetku pojavili na Jadranu, gdje će osnovati svoju državu. Dio povjesničara smješta Bijelu Hrvatsku u Malopoljsku, pa čak i u okolicu Krakova. Neki pretpostavljaju da je upravo ovdje došlo do oblikovanja začetaka hrvatskoga etnosa. Iako je sigurno da se pradomovina Hrvata nalazila „negdje na sjeveru”, nije sigurno da je bila upravo u porječju gornje Visle. Alternativna teorija govori o češkim zemljama, a podupiru je i neki velikani poljske medievistike.

Međutim, smještanje pradomovine Hrvata upravo u okolicu Krakova duboko je prodrlo u kolektivnu imaginaciju i postalo temeljem najvažnije hrvatske etnogenetske legende. Tome su pridonijeli i povjesničari i književni fantasti. Joachim Lelewel popularizirao je mitove i legende koji su kružili u različitim varijantama. Pisao je, primjerice:

Dakle, Krak je bio (knez, ili župan, tj. pan) vojvoda Bielochochaty, Chrobatow, Kroata, Karvata to jest Krakovljana: nije Krak osnovao Krakov, nego Kroati su u spomen na njega, i nije od Kraka Krakov nazvan.

Iako je možda riječ samo o fonetskoj podudarnosti, opća predodžba o prošlosti ima svoje zakonitosti, koji ne moraju nužno biti potvrđeni znanošću. Zahvaljujući takvoj živoj imaginaciji nastao je most koji povezuje Poljake i Hrvate te učvrstio uvjerenje o zajedničkoj sudbini dvaju naroda. Ono se ne temelji samo na zajedničkom slavenskom korijenu, nego i na isprepletenoj imaginarnoj geografiji.

Kondotijeri pera i politike – Hrvati u Krakovu jagelonskoga doba

U kasnom razdoblju jagelonske države, u političkim i kulturnim krugovima bliskima kraljevskom dvoru u Krakovu, aktivno su djelovali hrvatski humanisti, državnici, diplomati i pisci. Dolazili su ovamo dvama putovima – ugarskim (Ugarsko Kraljevstvo bilo je zapravo ugarsko-hrvatska unija) i talijanskim (dalmatinski gradovi bili su pod vlašću Mletačke Republike). Poljsko-Litavska Unija privlačila ih je svojim međunarodnim značenjem, materijalnim mogućnostima i razinom intelektualnog života. Njihova uloga nije bila drugorazredna, i to ne samo u poljskom nego i u općeuropskom kontekstu, uzimajući u obzir i sukcesiju na ugarskom prijestolju nakon 1526. godine, kao i misaone prijelome koji su obilježili to razdoblje. Hrvatski intelektualci objavljivali su u Krakovu svoja književna djela i povijesno-političke rasprave. Među njima su bili i profesori i studenti krakovskog sveučilišta. Joanna Rapacka ubrojila ih je među „lutajuće humaniste“ i „kondotijere pera i politike“.

Andrija Dudić, mađ. András Dudith de Horahovicza (1533–1589) – diplomat, humanist, rimokatolički biskup, a zatim reformacijski djelatnik. Rođen je u Budimu u obitelji hrvatsko-talijanskog podrijetla. U Krakov je došao kao legat cara Maksimilijana II. Habsburškog, gdje se pridružio zajednici poljske braće.

Antun Vrančić, tal. Antonio Veranzio, lat. Antonius Vrancius (1504–1573) – humanist, diplomat i kardinal, ostrogonski nadbiskup i primas Kraljevine Ugarske. Rođen je u Šibeniku, odakle je potjecala njegova utjecajna obitelj snažno uključena u politiku i kulturu. U Krakovu je objavljivao poeziju na latinskom jeziku, primjerice *Elegiae* (1537) i *Otia* (1542). Podupirao je Ivana Zapolju u njegovoj borbi za ugarsko prijestolje protiv Habsburgovaca, a potom i njegovu suprugu Izabelu Jagelović, kćer Sigismunda Starog.

Juraj Utješonović Martinuzzi, lat. Georgius Martinusius, polj. Jerzy Martinuzzi, poznat kao Brat Juraj, mađ. Fráter György (1482–1551) – državnik, diplomat, ostrogonski nadbiskup, kardinal, a vjerojatno i prior samostana na Jasnoj Góri. Aktivno je sudjelovao u borbama za sukcesiju na ugarskom prijestolju. Ubijen je po nalogu Ferdinanda Habsburškog.

Juraj II Drašković, mađ. Draskovics II. György (1525–1587) – hrvatski katolički crkveni dostojanstvenik i političar, ban Hrvatske (1567–1578), kardinal iz utjecajne velikaške obitelji. Školovao se, među ostalim, u Krakovu, a zatim u Beču kao *Croata, baccalarius cracoviensis*. Bio je tajnik cara Ferdinand I Habsburškog. Aktivno je sudjelovao na Tridentskom koncilu te u organizaciji obrane od osmanskih provala.

Vinko Pribojević, lat. Vincentius Priboevius (rođ. ?, umro nakon 1532) – dominikanac, humanist i povjesničar. Nekoliko je godina studirao na krakovskom sveučilištu, upijajući tadašnje političke vizije, uključujući i one o etnogenezi Slavena. Nakon povratka u domovinu, na otok Hvar, ondje je 1525. godine održao govor pod naslovom *De origine successibusque Slavorum*. U njemu je tvrdio da su Iliri bili Slaveni te da su izravni potomci Tirasa – sedmog sina Jafeta i Noina unuka. U njegovu govoru jasno se prepoznaju odjeci „jagelonske znanstvene i političke atmosfere“ (Joanna Rapacka), pa čak i ulomci potpuno podudarni s tezama Jana Łaskoga (Józef Garbacik).

Frane Vranjanin / Francesco Laurana: Hipolita Aragonska

Gipsani odljev mramornog poprsja Hipolite Aragonske (19. stoljeće). Autor Frane Vranjanin (tal. Francesco Laurana, Francesco de la Vrana). Poklon grofa Karola Lanckoroškog Jagelonskom sveučilištu 1906. godine.

Frane Vranjanin (oko 1430–1502) – znameniti renesansni kipar, kojega se istodobno smatra Hrvatom i Talijanom. Rođen je u mjestu Vrana (otuda i njegovo ime *de la Vrana*), koje je bilo važno središte hrvatske državnosti oblikovane između 9. i 12. stoljeća. U 11. stoljeću hrvatski kralj Dmitar Zvonimir ondje je utemeljio benediktinski samostan. Prema nekim mišljenjima, u Vrani su se neko vrijeme čuvale hrvatske kraljevske insignije. Vranjanin je djelovao ponajprije u Italiji i Francuskoj, gdje je izradio brojne ženske portrete.

Osman Ivana Gundulića

Osman je remek-djelo hrvatskog baroka, epski spjev čiji je autor Ivan Gundulić, književnik iz jedne od najuglednijih aristokratskih obitelji Dubrovnika. Posvećen je trijumfu kršćanskog oružja pod vodstvom poljskog kralja Vladislava u bitki kod Hotina (1621) te smrti sultana Osmana od ruku janjičara (1622). Djelo obrađuje niz univerzalnih tema, poput promišljanja o prirodi vlasti i najboljem obliku vladavine, kao i etička i identitetska pitanja. Ep je pisan u duhu protureformacije, a u njemu odzvanjaju nade u oslobođenje južnih Slavena od turske vlasti, čemu bi, prema Gundulićevu mišljenju, trebali pridonijeti Poljaci. Djelo je nastalo u 17. stoljeću, ali je tiskano tek dva stoljeća kasnije. Prije toga širilo se u prijepisima, uključujući i prijevode (među ostalim na poljski jezik). Iz *Osmana* izbija strah od propasti aristokratskoga republikanskog poretka. Upravo je zato Poljska u njemu prikazana kao obećana zemlja. U njoj, naime, vladala je plemićka sloboda, usporediva s dubrovačkom.

Zbog svoje tematike i apoteoze poljske vojske, *Osman* je uživao veliku popularnost u poljskim političkim i kulturnim krugovima. Još početkom 20. stoljeća smatralo se da se u Poljskoj nalazi osam rukopisa spjeva. Tu je informaciju iznio Henryk Glück, koji je proučavao taj problem i neko vrijeme živio u Dubrovniku. Naveo je, među ostalim, rukopis koji je navodno posjedovao sam kralj Vladislav, kao i rukopise kralja Stanisława Augusta Poniatowskog, kneza Aleksandra Sapiehe, grofa Tadeusza Łubieńskiego i Andrzeja Kucharzskog. U kasnijim istraživanjima Joanna Rapacka pokazala je da su samo neki od njih doista postojali.

U zbirnama Jagelonske knjižnice nalaze se dva rukopisa *Osmana*.

Prvi je prijepis prijevoda na talijanski jezik, posvećen poljskom kralju Stanisławu Augustu Poniatowskom, koji je načinio kotorski patricij Vjenceslav Smeća (Smeccchia). Nije poznato gdje se nalazi izvornik, a prijepis vjerojatno nije nastao njegovom rukom. U svakom slučaju, bio je namijenjen knezu Karolu Radziwiłłu, koji je nakon sloma Barske konfederacije boravio u Dubrovniku 1774. godine. Nije isključeno da je postojalo više takvih kopija prijevoda prema Smeći te da su nastajale i u Poljskoj (u Nacionalnoj knjižnici u Varšavi nalazi se još jedan primjerak iz zbirke Zamoyske Ordynacije).

Drugi, nepotpuni rukopis vjerojatno potječe s početka 19. stoljeća. Kupila ga je Kraljevska knjižnica u Berlinu (dio zbirke tzv. „Berlinke“).

O rukopisima *Osmana* pisali su Henryk Glück, Waclaw Parkott, Waclaw Twardzik i Joanna Rapacka. U 19. stoljeću ulomke su na poljski prevodili, među ostalima, Leon Potocki, Michał Budzyński, Adam Rzązewski

i Bronisław Grabowski. U 20. stoljeću objavljena su u Poljskoj dva cjelovita prijevoda *Osmana* – u prijevodu Czesława Jastrzębiec-Kozłowskog i Jerzyja Pogonowskog.

1. *L'Osmano / Poema del Conte Gondola Patrizo Raguseo, composto L'anno 1621, e dedicato a Wladislavo quarto / Tradotto in Italiano dal Conte Venceslavo Smeccchia / Patrizio di Cataro L'anno 1786 / e rassegnato a Sua Altezza / il Sig. Principe Carlo de' Radzivi-Il Palatino di Vilna e Cav. Di piu Ordini* (sygn. 6301.IV).

2. *Osman / Stoslossenje Delijnsko / Gosp. Ivana Gundulichja / Vlastelina Dubrovacskoga / 1621* (sygn. Ms. slav, Quart. 24).

Osman i poljski prijevodi

Vladislave, poljačkoga
slavna kralja slavni sinu,
čim tva puni slava mnoga
svega svijeta veličinu,

na spijevanja ova obrati
veličanstvo vedra čela,
u kojih ti ištem prikazati
nedobitna tvoja djela.

Kraljeviću plemeniti
jur u smrti cara Osmana
svemogućom tvôm dobiti
zamnjela je svaka strana.

Tim s mê trublje da svit sliša
slavu tvoju svakčas veću,
ti sveđ djeluj djela viša,
a ja pjet ih pristat neću.

Jadna u srcu uspomena
caru Osmanu biješe ostala
da mu je vojska nebrojena
od poljačke ruke pala,

i da zemljom svom velikom
od tega se digla slava,
glaseć carskijem dobitnikom
kraljevića Vladislava.

Władysławie, świetne dziecię
króla Polski prześwietnego!
Dokąd wieści w całym świecie
o twej chlubie wielkiej biega,

racz dostojną a przychylną
skroń na pieśni zwrócić skromne,
w których oto jest mi pilno
wielbić czyny twe ogromne.

Wszystkie kraje rozbrzmiewały,
królewiczu znamienity,
gromkiem echem twojej chwały,
kiedy Osman padł zabity.

Gdy ma surma czcić cię jęła
coraz huczniej – przy tym wtórze
ty – wciąż większe stwarzaj dzieła,
ja – śpiewaniem się nie znużę.

Osman w sercu odniósł ranę,
piekącego pełną bólu,
że mu hufce nieprzebrane
z polskiej ręki padły w polu

i że po tej Turków kłęsce
zgodnie cały świat uznawa
za sułtańskich wojsk zwycięzcę
królewicza Władysława.

Tłum. Czesław Jastrzębiec-Kozłowski
(1934)

Władysławie, ty polskiego
wodza-króla synu sławny!
wždy to więcej miana Twego
z dniem urasta rozgłos dawny.

Zwróć blask czoła majestatu
na te pienia moje skromne,
ja przekażę ci zaś za to
w nich twe dzieła wiekopomne.

Wszędzie wszechświat to powtarza
i roznoszą wiatru żagle,
iż królewic moc zbił carza,
gdy mu oręż skruszył nagle

Otoć surma moja jęła
piał two męstwo niesłychane –
ty powiększaj znów swe dzieła,
jać ich sławić nie przestanę.

Pamięć bólu okrutnego
Turczynowi sporzy męki,
iż bez liku wojska jego
tak poległo z polskiej ręki.

Przez dalekie odtąd ziemie
boju tego poszła sława,
głosząc kłęski jego brzemię
a zwycięstwo Władysława.

Tłum. Jerzy Pogonowski
(1971)

Kraków Zagrzebiowi

Kraków Zagrzebiowi autografski je album koji je objavio Umjetničko-književni krug u Krakovu 1881. godine (tijekom iste godine pojavila su se tri izdanja). Imao je humanitarni karakter. Idejni začetnici bili su Bronisław Grabowski i Juliusz Mien. Namjeravali su prikupiti sredstva za obnovu Zagreba, pogođenog potresom koji ga je zadesio godinu dana ranije.

U projektu su sudjelovali istaknuti galicijski kulturni i politički djelatnici, književnici i umjetnici, među kojima su bili Jan Matejko, Jacek Malczewski, Józef Ignacy Kraszewski, Juliusz Kossak i Wojciech Kossak, Adam Asnyk, Amelia Wysocka, Zofia Kossak, Mieczysław Gwałbert Pawlikowski, Karol Lanckoroński, Józef Szujski, Władysław Anczyc, Deotyma, Andrzej Fredro i Michał Bałucki. U albumu je također prvi put objavljen ulomak pjesme Adama Mickiewicza pod naslovom *Do księcia Golicyna*, potpisan kao „W albumie cudzoziemca“ (oko njegova autorstva i dalje postoje prijepori).

Sto trideset godina nakon objavljivanja izvornika, 2011. godine u Zagrebu, objavljen je dvojezični pretisak albuma pod naslovom *Kraków Zagrzebiowi*, zajedno s popratnim tekstovima i komentarima (ur. Maciej Czerwiński i Magdalena Najbar-Agičić). Promocija albuma održana je 9. prosinca 2011. godine – na dan kada je Hrvatska potpisala pristupni ugovor s Europskom unijom, kojoj je tada predsjedala Republika Poljska.

Ivan Meštrović

Ivan Meštrović (1883–1962) – hrvatski kipar, arhitekt te kulturni i politički djelatnik. Bio je jedan od najvažnijih umjetnika u povijesti Hrvatske, a pritom je stekao međunarodno priznanje kakvim se nije mogao pohvaliti nijedan drugi južnoslavenski umjetnik tijekom čitave povijesti. U međuratnom razdoblju smatran je vodećim kiparom na svijetu. Autor je brojnih kiparskih i arhitektonskih ostvarenja u Jugoslaviji, čiji je dio bila njegova rodna Hrvatska, u Rumunjskoj i u Sjedinjenim Američkim Državama.

Meštrovićeva slava doprijela je i do Poljske. Godine 1936. povjesničar umjetnosti Wojsław Molè objavio je u Krakovu monografiju pod naslovom *Ivan Meštrović*. Hrvatski umjetnik bio je vjerojatni pobjednik natječaja za projekt velikoga urbanističkog kompleksa u Varšavi, čiji je cilj bio obilježiti maršala Józefa Piłsudskog (projekt je uključivao i izradu golemog spomenika maršalu na postolju s trijumfalnim lukom u pozadini). Kipar je u svibnju 1939. godine

posjetio Poljsku, gdje je predstavio svoju zamisao. Tada je, osim Varšave, posjetio i Krakov. Nekoliko fotografija dokumentira njegov boravak u gradu pod Wawelom.

Godine 2017. Međunarodni kulturni centar organizirao je izložbu *Jadranska epopeja. Ivan Meštrović* i objavio katalog pod istim naslovom. U publikaciji se nalaze i prikazi o Meštrovićevoj umjetnosti iz pera različitih intelektualaca koji su nastali u 20. stoljeću (eseji Józefa Wittlina, Jerzyja Stempowskog, Andrzeja Wróblewskog te Molèova monografija).

Ivo Andrić

Ivo Andrić (1892–1975) – književnik međunarodne slave, dobitnik Nobelove nagrade za književnost 1961. te počasni doktor Jagelonskog sveučilišta (1964). Iako se i danas vode rasprave o njegovoj nacionalnoj pripadnosti, tijekom studija u Krakovu 1914. godine on se izjašnjavao kao Hrvat.

U studenom 1939. Gestapo je kukavički uhitio profesore Jagelonskog sveučilišta, Rudarsko-metalurške akademije, Visoke trgovačke škole i još nekoliko osoba (ukupno 184 ljudi). Svi su deportirani u koncentracijske logore na području Trećega Reicha. U veljači sljedeće godine dio njih bio je pušten na slobodu, među njima i predavač Jagelonskog sveučilišta, podrijetlom Hrvat, Vilim Frančić.

Po povratku u Krakov Frančić je, po nalogu rektora Jagelonskog sveučilišta, prof. Tadeusza Lehra-Spławińskog, upućen u Berlin kako bi se susreo s opunomoćenim poslanikom Kraljevine Jugoslavije u Berlinu. Taj je poslanik bio Ivo Andrić. Frančić je morao nekako zamoliti Andrića da ga pozove u Berlin, ali budući da to nije mogao učiniti otvoreno, napisao mu je pismo koje je završio ulomkom iz jedne Andrićeve novele (*U Zindanu*). Novela govori o sudbini bosanskoga franjevca kojega su Turci zatvorili, a od sigurne smrti može ga spasiti jedino podmićivanje njegovih mučitelja. Fra Marko piše pismo svoje poglavaru:

Evo me Fazlo metno u zindan. I vodu su podlili pod mene. *Mitte statim per hunc Turcam duos aureos, ut adminus istam aquam perniciosissimam intromittere desinant. Orate pro me et benedicite.* (Pošalji odmah po ovom Turčinu dva dukata, da bar ovu strahovitu vodu zaustave. Molite za mene, i blagoslovite). Spasi me iz Fazlovih ruku, jer inače sam već izgubljen.

Andrić je morao razumjeti da je riječ o prikrivenoj poruci: nekoga treba spasiti iz zatvora. Nakon deset dana Frančić je dobio poziv u Berlin na audijenciju kod Andrića, kao i dopuštenje okupacijskih vlasti za putovanje.

U glavni grad Trećeg Reicha otputovao je dvaput, 13. lipnja i 27. srpnja. Tijekom drugog boravka otišao je u sjedište Gestapoa kako bi pribavio informacije o zatočenim profesorima. Zgrada se nalazila nasuprot poslanstva Kraljevine Jugoslavije. Frančić je doznao da će se profesori vratiti prije zime. Kada je napuštao sjedište Gestapoa, s rukom na srcu gledao je prema zgradi jugoslavenskog poslanstva. Kasnije se prisjećao: „Na prozoru poslanstva vidio sam iza zavjese sjenu poslanika Andrića.”

Kinetičke skulpture prof. Piotra Bożyka inspirane hrvatskom književnošću

Ti koja imaš ruke nevinije od mojih (2024); prema pjesmi Vesne Parun; 45 × 30 × (v = 66 cm)

Piotr Bożyk: „Hrvatska mi je bliska već mnogo godina. Gotovo svaki odmor provodimo ondje s našom djecom i unucima. Jednom sam zamolio profesora Czerwińskiego da mi preporuči nekog hrvatskog pjesnika. Kao odgovor dobio sam sken cijele antologije. Kada sam upoznao poeziju Vesna Parun, jedna me njezina pjesma posebno dirnula – govorila je o ljubavi i vremenu. Vizija kinetičkog djela pojavila se gotovo odmah...”

Kratki izlet (2025); prema romanu Antuna Šoljana; 43 × 32 × (v = 118 cm)

Piotr Bożyk: „*Kratki izlet*, pripovijetka Antun Šoljana, izvrsnog hrvatskog pisca (u prijevodu Macieja Czerwińskiego), alegorija je ljudskog života kao putovanja prema nepoznatome. Nastojao sam, kroz kontakt promatrača s kinetičkim objektom i usredotočenost na mehaničku strukturu procesa, omogućiti promatraču da se zamisli nad vlastitim životom. U pripovijetci i u kinetičkom djelu kodirana su različita pitanja o vremenu, sudbini, izborima, slučaju, autoritetu, odanosti...”

Piotr Bożyk (rođ. 1944) – profesor, dizajner i kipar, predstavnik kinetičke umjetnosti.

Ti koja imaš ruke nevinije od mojih

Ti koja imaš ruke nevinije od mojih
i koja si mudra kao bezbrižnost.
Ti koja umiješ s njegova čela čitati
bolje od mene njegovu samoću,
i koja otklanjaš spore sjenke
kolebanja s njegova lica
kao što proljetni vjetar otklanja
sjene oblaka koje plove nad brijegom.

Ako tvoj zagrljaj hrabri srce
i tvoja bedra zaustavljaju bol,
ako je tvoje ime počinak
njegovim mislima, i tvoje grlo
hladovina njegovu ležaju,
i noć tvog glasa voćnjak
još nedodirnut olujama.

Onda ostani pokraj njega
i budi pobožnija od sviju
koje su ga ljubile prije tebe.
Boj se jeka što se približuju
nedužnim posteljama ljubavi.
I blaga budi njegovu snu
pod nevidljivom planinom
na rubu mora koje hući.

Šeći njegovim žalom. Neka te susreću
ožalošćene pliskavice.
Tumaraj njegovom šumom. Prijazni gušteri
neće ti učiniti zla.
I žedne zmije koje ja ukrotih
pred tobom biti će ponizne.

Neka ti pjevaju ptice koje ja ogrijah
u noćima oštrih mrazova.
Neka te miluje dječak kojega zaštitih
od uhoda na pustom drumu.
Neka ti miriše cvijeće koje ja zalivah
svojim suzama.

Ty, której dłonie są bardziej niewinne niż moje

Ty, której dłonie są bardziej niewinne niż moje
i która mądra jesteś jak beztroska
Ty, która potrafisz czytać z jego twarzy
lepiej niż ja jego samotność
i suwasz powolnie cienie
wahania z jego twarzy,
jak wiosenny wiatr
cienie obłoków żeglujących nad brzegiem.

Jeżeli uścisk twój sercu dodaje odwagi
i biodra twoje są tamą jego bólu,
jeżeli imię twoje jest wytchnieniem
dla jego myśli i szyja twoja
cieniem jego postania,
i noc twojego głosu sadem
nie tkniętym przez burzę,

Pozostań, proszę, przy nim
i bądź pobożniejsza od wszystkich,
które kochały przed tobą.
Lękaj się lęku, który podchodzi
do niewinnego łoża miłości.
I bądź łagodna dla jego snu,
Pod niewidzialną górą
Na brzegu szumiącego morza.

Przechadzaj się jego brzegiem. Niech cię spotykają
smutku pełne delfiny.
Błąkaj się latem. Przyjazne jaszczurki
nic złego ci nie uczynią
I głodne zmije, które poskromiłam,
chylić się będą przed tobą.

Niech ci śpiewają ptaki, które ogrzewałam
w nocie ostrych mrozów,
Niech kocha cię chłopak, którego ocaliłam
Przed szpiegiem na pustej drodze.
Niechaj ci pachną kwiaty, które podlewałam
moimi łzami.

Ja ne dočekah najlepše doba
njegove muškosti. Njegovu plodnost
ne primih u svoja njedra
koja su pustošili pogledi
goniča stoke na sajmovima
i pohlepnih razbojnika.

Ja neću nikad voditi za ruku
njegovu djecu. I priče
koje za njih davno pripremih
možda ću ispričati plačući
malim ubogim medvjedima
ostavljenim u crnoj šumi.

Ti koja imaš ruke nevinije od mojih,
budi blaga njegovu snu
koji je ostao bezazlen.
Ali mi dopusti da vidim
njegovo lice, dok na njega budu
silazile nepoznate godine.
I reci mi katkad nešto o njemu,
da ne moram pitati strance
koji mi se čude, i susjede
koji žale svoju strpljivost.

Ti koja imaš ruke nevinije od mojih,
ostani kraj njegovu uzglavlju
i budi blaga njegovu snu.

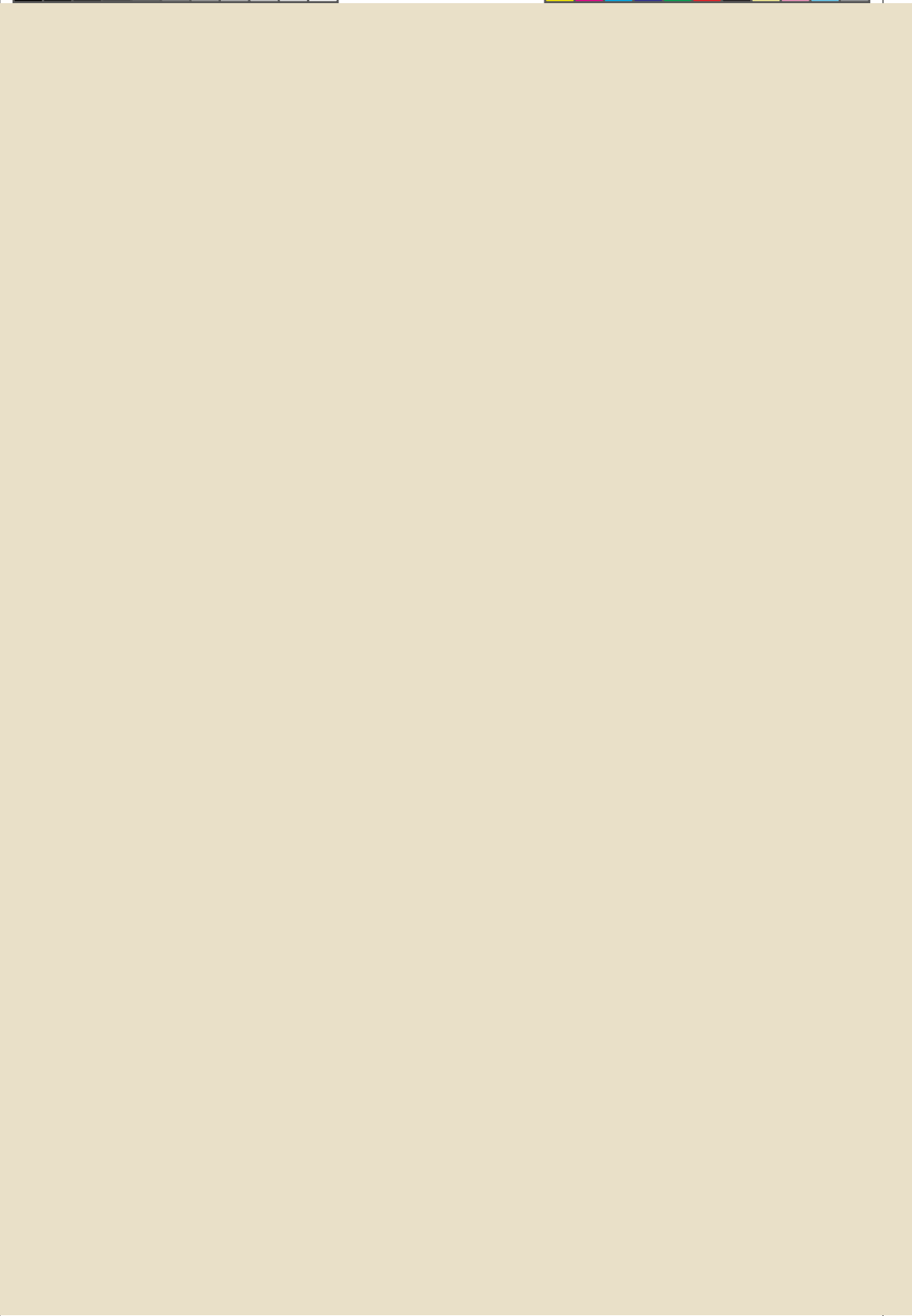
Ja nie doczekałam najpiękniejszej doby
jego męskości. Nie przyjęłam
jego płodności w swoje łono,
które pustoszyły spojrzenia
poganiaczy bydła na targowiskach
i chciwych rozbójników.

Nigdy nie będę prowadzić za rękę
jego dzieci. A bajki,
które dawno dla nich wymyśliłam,
może opowiem płacząc
biednym małym niedźwiadkom,
samotnym w ciemnym lecie.

Ty, której dłonie są bardziej niewinne niż moje,
bądź łagodna dla jego snu
jeszcze tak naiwnego.
Ale pozwól mi widzieć
jego twarz, gdy się ku niemu
pochylił nieznanne lata.
I powiedz mi czasem coś o nim,
bym nie musiała pytać obcych,
którzy mi się dziwią, i sąsiadów,
którzy litują się mej cierpliwości.

Ty, której dłonie są bardziej niewinne niż moje
pozostań u jego wezgłowia
i bądź łagodna dla jego snu!

Tłum. Bożena Nowak

ISBN 978-953-49714-2-0 (KLIOFEST)
ISBN 978-83-903732-3-2 (INSTYTUT FILOLOGII SŁOWIAŃSKIEJ UJ)

ORGANIZATORZY / ORGANIZATORI

UNIWERSYTET
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

SIBLIOTEKA
JAGIELLOŃSKA

Instytut Filologii
Słowiańskiej UJ

KLIOFEST
udruga za promicanje
kulture povijesti

PATRONI / POKROVITELJI

mh
matica**hrvatska**

